

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2023. № 10.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.10.49>
УДК 657.1.37.

Л. П. Миськів,
к. е. н., старший викладач кафедри обліку та оподаткування, Національний
університет біоресурсів і природокористування України
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4818-5468>

С. О. Мартинов,
здобувач ОС «Магістр» спеціальності 071 – облік і оподаткування,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-7813-3387>

ОБЛІКОВИЙ КОНСЕРВАТИЗМ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ

L. Myskiv,
PhD in Economics, Senior Lecturer,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv
S. Martynov,
Candidate of educational degree "Master's" OS, specialty 071 - Accounting and
taxation, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

ACCOUNTING CONSERVATISM AND ITS EFFECT ON INCREASING LABOR PRODUCTIVITY

Розглянуто демографічні зміни в населенні та приведено статеві-віковий розподіл населення України за період 1989-2022 років. Означено зміни у кількості населення країни та вказано на народжуваність дітей в розрахунку на 1 жінку в рік. Проведено порівняння показників народжуваності з країнами Європи, зокрема Франції, Чехії та Іспанії. Вказано на «старіння» покоління і зменшення частки працездатного населення. Означено на необхідність прийняття урядом законодавчих, організаційних та господарських заходів на вирівнювання соціально-демографічної політики, створення робочих місць із гідною платнею та соціальною захищеністю. Вказано на низку негативних факторів, що посилюють кризові явища та створюють додатковий тиск на систему соціального захисту (COVID-19, агресія РФ, внутрішня та зовнішня міграція населення, руйнування, закриття та релокація підприємств, тощо). Наголошено на розвитку крауд-роботи на онлайн-платформах ринку праці. Вказано на загальну кількість вакансій за місяцями в ІТ-секторі. Вказано на позитивні зміни у компаніях у 2022 році. Наведено показники щодо альтернативної праці дистанційно. Вказано на дві теорії: теорію заробітної плати на ефективність та теорію заробітної плати за результати. Обґрунтовано мінімізацію ризиків впливу мотивації праці на результативність діяльності компанії. Наведено характеристику причин для забезпечення консерватизму: по-перше це контроль витрат на робочу силу; по-друге це механізм самозахисту для керівників; по-третє, керівники повинні враховувати майбутні грошові відтоки. Вказано на негативні сторони за умови відсутності консерватизму, зокрема: 1) завищення чистого доходу або чистих активів і збільшення витрат на робочу силу в умовах високої вартості робочої сили; 2) маніпулювання поточною продуктивністю може призвести до низки негативних наслідків, зокрема збільшення вартості робочої сили та ймовірність банкрутства; 3) висока заробітна плата призводить до зростання витрат на робочу силу та збільшення ризиків зниження продуктивності праці

та банкрутства. Вказано на необхідність розширення можливостей облікової системи та застосування професійного судження для підвищення продуктивності праці через впровадження дієвого мотиваційного механізму. Означено роль бухгалтерського консерватизму в забезпеченні впливу мотивації працівників на фінансові результати компанії, що впливає на зміцнення економічних важелів держави та забезпечуватиме соціальну складову непрацездатного населення.

Demographic changes in the population are considered and the sex-age distribution of the population of Ukraine for the period 1989-2022 is given. Changes in the number of the country's population are indicated and the birth rate per woman per year is indicated. A comparison of birth rates with European countries, in particular France, the Czech Republic and Spain, was made. It is pointed out the "aging" of the generation and the decrease in the share of the working population. The need for the government to adopt legislative, organizational and economic measures to equalize socio-demographic policy, create jobs with decent pay and social security is indicated. A number of negative factors are indicated that intensify crisis phenomena and create additional pressure on the social protection system (COVID-19, aggression of the Russian Federation, internal and external migration of the population, destruction, closure and relocation of enterprises, etc.). Emphasis is placed on the development of crowd-work on online platforms of the labor market. The total number of vacancies by month in the IT sector is indicated. Positive changes in companies in 2022 are indicated. Indicators regarding alternative remote work are given. Two theories are indicated: the theory of wages for efficiency and the theory of wages for results. The minimization of the risks of the influence of work motivation on the effectiveness of the company's activity is substantiated. The reasons for ensuring conservatism are described: firstly, it is the control of labor costs; secondly, it is a self-defense mechanism for managers; third, managers must consider future cash

outflows. The negative sides are indicated, provided there is no conservatism, in particular: 1) overestimation of net income or net assets and increase in labor costs in conditions of high labor costs; 2) manipulation of current productivity can lead to a number of negative consequences, including an increase in the cost of labor and the likelihood of bankruptcy; 3) high wages lead to higher labor costs and increased risks of reduced labor productivity and bankruptcy. It is pointed out the need to expand the capabilities of the accounting system and use professional judgment to increase labor productivity through the implementation of an effective motivational mechanism. The role of accounting conservatism in ensuring the impact of employee motivation on the financial results of the company is determined, which affects the strengthening of the economic levers of the state and will ensure the social component of the disabled population.

Ключові слова: оплата праці, обліковий консерватизм, мотивація, продуктивність праці, зайнятість населення, демографія

Keywords: wages, accounting conservatism, motivation, labor productivity, population employment, demography

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Протягом наступних десятиліть, як наслідок зниження народжуваності в поєднанні з постійним зниженням смертності, прогресивне старіння населення та ситуацій в країнах, що призводить до зменшення населення (кліматичні катастрофи, війни і т.д.) постійно вражає більшість розвинених суспільств. Такі демографічні зміни чинять серйозний тиск на державні бюджети, оскільки значні потреби в державних трансфертах, які висувають люди похилого віку, що отримують державні пенсії, і основна частка витрат на охорону здоров'я та догляд за дітьми, значною мірою не фінансуються поточними системами соціального забезпечення. Відповідно, зростає усвідомлення того, що нинішня фіскальна

політика передбачає зобов'язання, що впливають на державні бюджети лише в довгостроковій перспективі. Виникає потреба пошуку альтернативних шляхів, а також удосконалення системи інформаційного забезпечення і розширення можливостей облікової системи щодо застосування професійного судження бухгалтера через мотивацію працівників компаній що призведе до підвищення продуктивності праці та результативності діяльності підприємств, а в свою чергу через збільшення податкових зобов'язань сприятиме наповненню державного бюджету, що зменшуватиме його дефіцит.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед закордонних вчених проблеми облікового консерватизму досліджували Р. Беркер, С.Х. Пенман, Х. Джілл, Чен Д., Бідл Дж, М. Уолкер та інші. Серед теоретичних досліджень підкреслюють консерватизм як фундаментальний принцип бухгалтерського обліку такі українські вчені, як: Легенчук С.Ф., Макарович В.К., Панасюк В.М., Плахтій Т.Ф. та інші вчені-економісти.

Р. Беркер та С.Х. Пенман відзначають, що безумовний консервативний облік можна інтерпретувати як форму обліку «коригування ризику», яка передає корисну інформацію користувачам фінансової звітності [1]. На думку проф. С.Ф. Легенчука консерватизм в бухгалтерському обліку в Україні (в національних П(С)БО) може проявлятися за чотирма основними напрямками: 1) консерватизм оцінки активів і зобов'язань; 2) консерватизм оцінки доходів і витрат; 3) консерватизм визнання активів і зобов'язань; 4) консерватизм визнання доходів і витрат [8, с. 200]. Макарович В.К. вважає, що «одним з шляхів подальшого розвитку обліку інноваційної діяльності підприємств є зменшення рівня облікового консерватизму в частині досліджень і розробок, а також розширення простору для професійних суджень» [9]. На думку інших авторів удосконалення системи обліку слід забезпечувати через підвищення рівня його інтелектуалізації, що передбачає зменшення рівня її консервативності та збільшення ролі професійного судження бухгалтера.

Формулювання цілей статті. Визначити вплив облікового консерватизму шляхом розширення можливостей облікової системи та застосування професійного судження для підвищення продуктивності праці через впровадження дієвого мотиваційного механізму, що забезпечить зростання фінансових результатів діяльності компаній та мінімізує ризики в умовах невизначеності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Урядова політика передбачає перерозподіл між поколіннями, якщо вона розширює можливості споживання одного покоління за рахунок іншого покоління. Це спричинено в першу чергу зменшенням населення в роках. Так наприклад наглядно можна спостерігати негативну тенденцію в Україні (рис.1). Аналізуючи графіки, слід відмітити, що зниження народжуваності відіграє значну роль, адже саме старіння населення відбувається завдяки декількох факторів:

- у перші роки незалежності України темпи та падіння народжуваності були високими, за рахунок чого відбувся негативний вплив на статеву-вікову структуру країни;
- відбулись значні втрати трудоактивного віку, відповідно і зросли показники смертності;
- відтік значної частини населення за кордон з метою пошуків роботи.

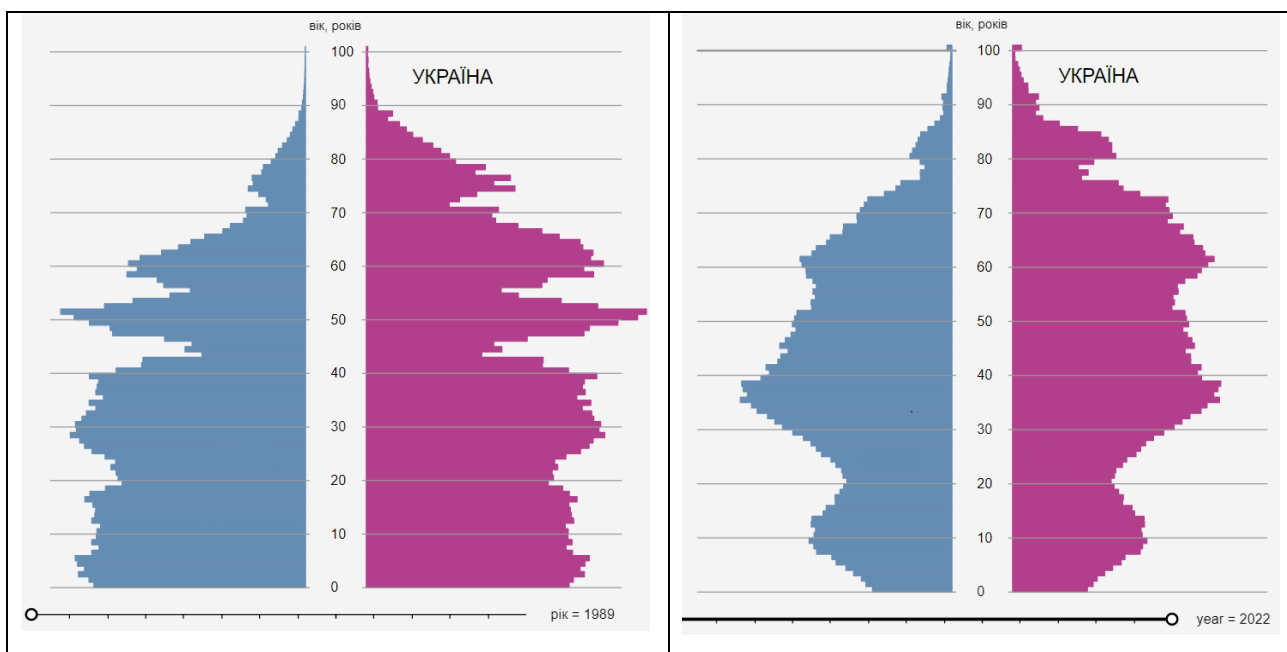

Рис.1. Статеві-віковий розподіл населення України (1989-2022 рр.)

Джерело: [12]

Враховуючи всі ці фактори середній вік населення України збільшився з 36,5 років (у 1989 році) до 40, 6 років (2014 рік), а середня тривалість життя 69,8 років (2022 рік).

Також варто взяти до уваги те, що найближчим часом Україну може очікувати демографічна криза, оскільки зростання смертності через війну, зниження народжуваності та міграція населення може призвести до того, що до 2030 року населення України скоротиться за оптимістичного сценарію до 35 млн осіб (за даними Інституту демографії та соціальних досліджень НАН), а до 2100 року – до 24,4 мільйонів.

Наразі ситуація вже має не радісні факти. Офіційно на початку 2022 року згідно статистичних даних в Україні мешкало 41,2 мільйони жителів (без врахування Криму, Севастополя та ОРДЛО). В пояснювальній записці державного бюджету на 2023 рік кількість населення України визначалась на рівні 34,5 мільйони. Тобто за неповний рік війни кількість зменшилась на 6,7 мільйонів. Однак необхідно врахувати, що в березні 2023 року в Європі

перебувало 8 мільйонів українців, з яких 5 мільйонів попросило тимчасового захисту. З 24 лютого 2022 року зафіксовано 19,5 мільйонів переміщень з України за кордон, а в Україні – понад 11 мільйонів. Показники по кількості перетину кордону в 2023 році в частині виїзду перевищує, в порівнянні з поверненням.

Для відновлення поколінь 10 жінок мають народжувати 22-23 дитини (до відома у 2021 році 10 жінок народжували 11 дітей, у 2023 році – очікується лише 7 дітей) [13]. Для порівняння показників, в Європі - одна жінка протягом життя в середньому народжує 1,5 дитини. Відповідно, найвищий рівень народжуваності спостерігається в Франції (1,84), Чехії (1,83), та Ісландії (1,82).

«Старіння» покоління призводить до зростання частки людей літнього віку, і відповідно до зменшення частки працездатного населення, зростає кількість запитів та послуги медичних та соціальних установ, які фінансуються з податкових надходжень. За прогнозами у 2030 році у світі може бути один мільярд людей, старших за 65 років, а це вдвічі більше ніж у 2010 році [4].

Відповідно всі ці фактори негативно впливають на чисельність працездатного населення в країні. І дані факти пояснюють глобальну економічну кризу, адже за кордон від'їжджає найактивніше та освідчене населення працездатного та відтворювального віку, що зменшує забезпеченість України трудовими ресурсами. Для покращення та відновлення даної ситуації в теперішній умовах (військового стану) необхідне втручання уряду та проведення законодавчих, організаційних та господарських заходів у сфері соціально-демографічної політики, створення нових робочих місць з гідною заробітною платнею та соціальною захищеністю. Ці заходи мають сприяти зменшенню числа емігруючого населення та повернення українських молодих спеціалістів та досвідчених фахівців різних сфер діяльності, що набули досвіду за кордоном [10].

В 2023 році відбувається поступове відновлення ринку праці в умовах війни,

оскільки суттєві наслідки які вплинули на суспільство, а саме: руйнування, закриття та релокація підприємств, внутрішньо переміщені особи (ВПО), невідповідність географічного розташування робочих місць та робочої сили та інше не дозволяли в швидкому темпі запрацювати та забезпечити всіх робочими місцями. Тому рівень безробіття становить 20%, що є вищим ніж довоєнний період.

Відповідно до статті 103 КЗпП щодо умов оплати праці в бік погіршення роботодавець повинен повідомити працівника не пізніше як за два місяці до їх запровадження або зміни. Однак у період дії воєнного стану повідомлення працівника про зміну істотних умов праці та зміну умов оплати праці, передбачених ч.3 ст. 32 та ст.103 КЗпП [7] здійснюється не пізніше як до запровадження таких умов.

Зміни в умовах праці до воєнного часу суттєво змінилися ще за рахунок COVID-19, адже більшість підприємств перевели своїх працівників на віддалену роботу (по можливості). А агресія РФ в Україні також спричинила шок для світової економіки, що ще більш ускладнило вихід із кризи COVID -19. Ці фактори впливають на зростання зайнятості і реальної заробітної плати та створення додаткового тиску на системи соціального захисту.

Згідно досліджень за останнє десятиліття крауд-робота на онлайн-платформах ринку праці стала важливим джерелом доходу для все більшої кількості людей у всьому світі. Ця подія призвела до збільшення політичного та наукового інтересу до заробітної плати, яку люди можуть заробляти на таких платформах.

Однак, з початку війни кількість безробітних в Україні збільшилась до 3,6 млн. Навіть спостерігається зменшення вакансій в ІТ-секторі, які були найбільш підготовлені до війни. Так на одному з порталів з пошуку роботи проглядається наглядна картина щодо загальної кількості вакансій за місяцями до та після воєнний період (рис. 2).

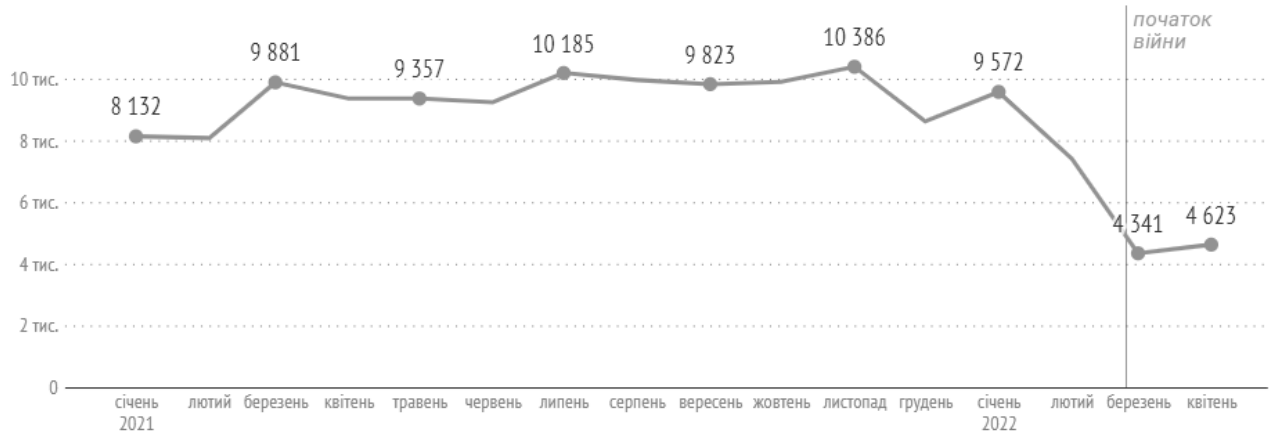

Рис. 2. Загальна кількість вакансій за місяцями в ІТ-секторі

Джерело: дослідження jobs.dou.ua

Щодо сфери управління персоналом та наприклад інших сфер діяльності у 2022 році можна спостерігати і позитивні зміни у компаніях, а саме (рис. 3):

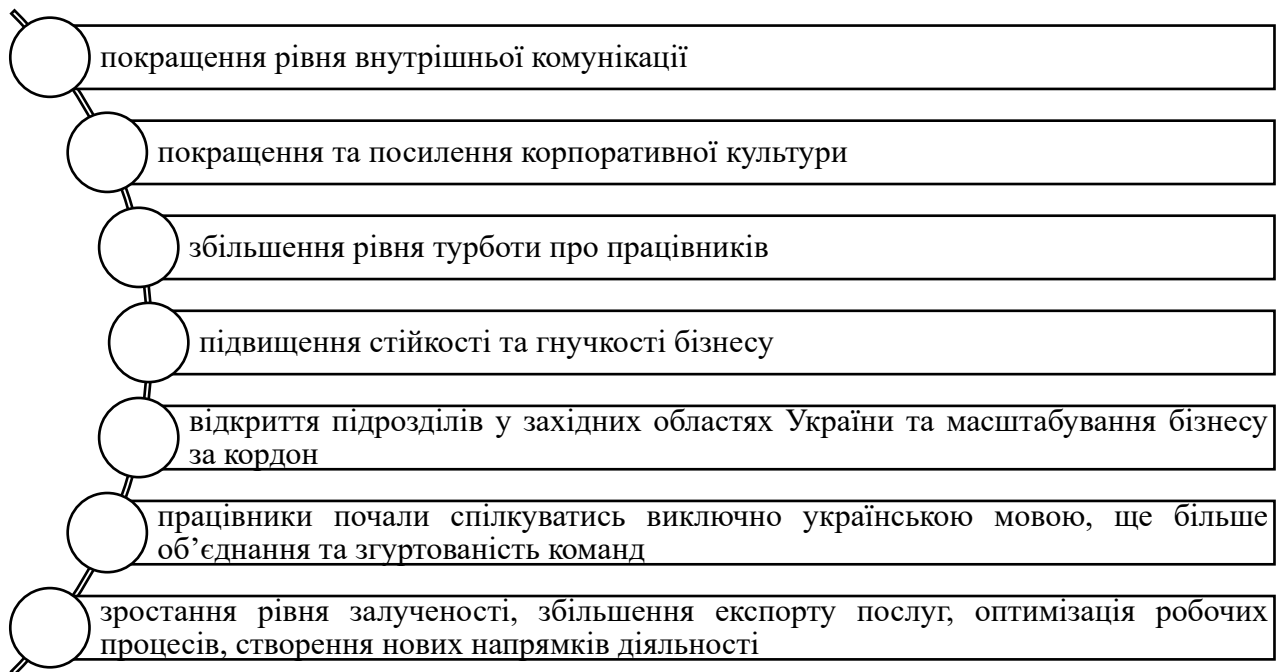

Рис. 3. Позитивні зміни в компаніях у 2022 році

Джерело: сформовано авторами на основі: [6]

Крім того усі підприємства, організації, фірми здійснили перехід від підпорядкування росії до підпорядкування Європейському регіону та/або відбулось повне виведення бізнесу з росії. Деякі компанії заснували фонд для

підтримки працівників, які потребують фінансової допомоги (втрата, руйнація житла, травма).

Стосовно переходу на дистанційну роботу інших сфер діяльності крім ІТ маємо наступні результати (рис.4).

Рівень заробітної плати є основним елементом договірних відносин між працівником та іншими сторонами, і найголовнішим, що хвилює працівника – це рівень його чи її оплати та те, чи зможе він чи вона постійно отримувати відносно високу зарплату від фірми. Отже існує зв'язок між винагородою працівника і бухгалтерською інформацією.

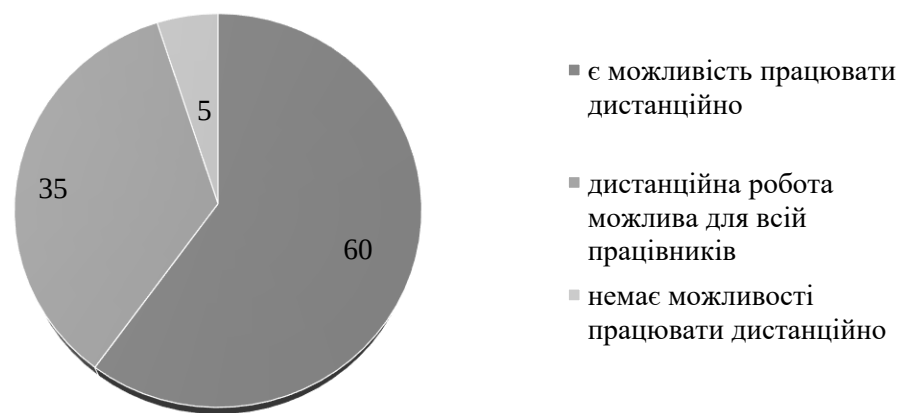

Рис. 4. Показники щодо альтернативної праці дистанційно, %, 2022 р.

Джерело: сформовано авторами на основі: [6]

Існує дві теорії: теорія заробітної плати за ефективність, та теорія заробітної плати за результати. Шапіро і Стігліц [5], який вивчає теорію ефективної заробітної плати, та розглядає заробітну плату за ефективність, яку виплачує фірма, як альтернативну вартість звільнення працівників через ухиляння. Чим вище заробітна плата, тим вище альтернативна вартість, що пояснює, чому працівники, які приймають ефективну заробітну плату, працюватимуть більше. Зменшення заробітної плати означає зниження задоволеності працівників, лояльності та, крім того, старанності.

Через неповноту викладення контрактів із працівниками та максимізацію приватних переваг топ-менеджерів від контролю, керівництво може використовувати винагороду як інструмент для укладання політичних альянсів із працівниками, завдаючи шкоди інтересам фірми [3].

З точки зору управління ризиками, великий відтік грошових коштів із заробітної плати працівникам може вплинути на прибутковість фірми. Керівництво має стимул надавати консервативну бухгалтерську інформацію, щоб забезпечити свою політичну кар'єру та контролювати майбутні витрати на робочу силу та фінансові ризики. Вплив мотивації праці на результативність діяльності компанії представлено в рис. 5.

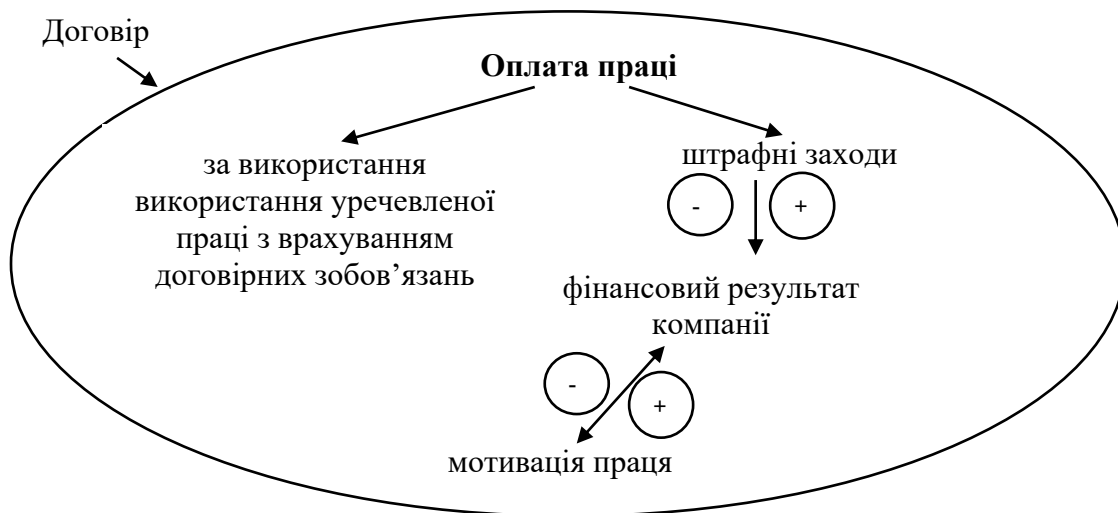

Рис. 5. Мінімізація ризиків впливу мотивації праці на результативність діяльності компанії

Джерело: сформовано автором

Керівники мають три причини для забезпечення консерватизму. По-перше, вони хочуть контролювати витрати на робочу силу. Відсутність консерватизму може призвести до завищення чистого доходу або чистих активів і збільшення витрат на робочу силу в умовах високої вартості робочої сили. Це підриває ефект заробітної плати на основі результативності та шкодить

конкурентоспроможності.

По-друге, це служить механізмом самозахисту для керівників. Маніпулювання поточною продуктивністю може призвести до низки негативних наслідків [2], таких як збільшення вартості робочої сили та ймовірність банкрутства, збільшення політичних витрат через увагу ЗМІ та уряду та зниження конкурентоспроможності, які посилюють фінансовий ризик компанії.

По-третє, керівники повинні враховувати майбутні грошові відтоки. Коли поточний рівень заробітної плати високий, виплати високої заробітної плати займають великі суми готівки.

Висока заробітна плата призводить до зростання витрат на робочу силу та збільшення ризиків зниження продуктивності праці та банкрутства. У цій ситуації зростає як попит працівників, так і пропозиція керівників щодо бухгалтерського консерватизму. Отже, з цієї точки зору, більш висока заробітна плата працівників пов'язана з вищим бухгалтерським консерватизмом.

Окрема група дослідників розглядає поняття якості облікової інформації в контексті концепції бухгалтерського консерватизму.

Бухгалтерський консерватизм є певним засобом який впроваджений в систему облікових стандартів та систему облікових принципів регуляторами для підвищення рівня якості фінансової звітності з позиції здійснення фінансового аналізу та оцінки діяльності підприємства. Консерватизм передбачає використання об'єктивних методів облікової оцінки та ведення обліку (визнання облікових об'єктів), що використовуються менеджментом при формуванні облікової політики підприємства та суб'єктами ведення обліку у випадках існування невизначеності щодо облікового відображення господарських операцій [11].

Бухгалтерський консерватизм в забезпеченні впливу мотивації працівників на фінансові результати представлено в рис.6.

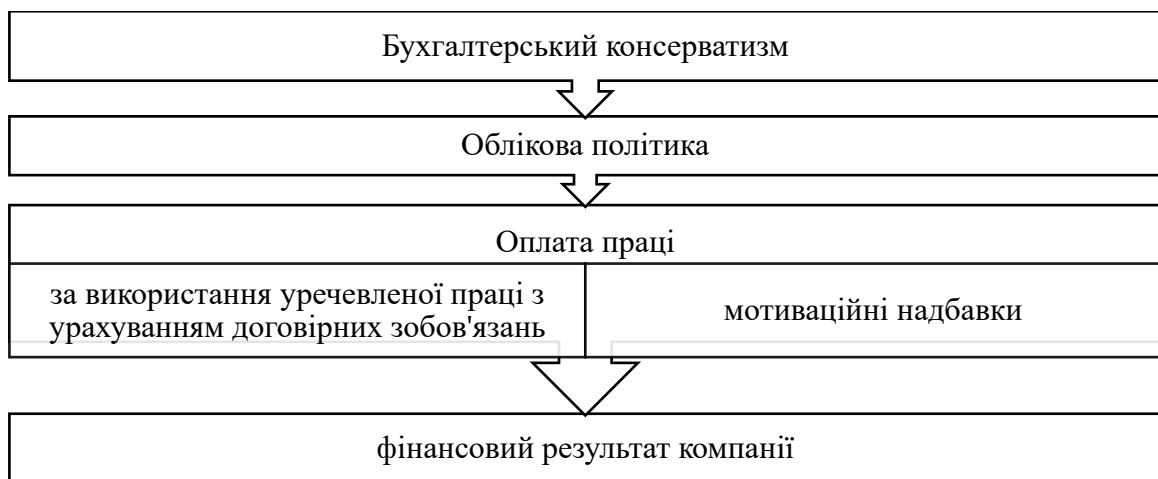

Рис. 6. Роль бухгалтерського консерватизму в забезпеченні впливу мотивації працівників на фінансові результати компанії

Джерело: сформовано автором

Як показує дослідження бухгалтерський консерватизм може проявлятися через внутрішні регламенти, зокрема облікову політику підприємства та впливати на підвищення продуктивності праці через застосування мотиваційного механізму. Заробітна плата, яка визначається майбутньою продуктивністю, може спричинити величезні зміни у вартості робочої сили та значний відтік готівки. Таким чином, менеджери також прагнуть посилити бухгалтерський консерватизм, щоб зменшити фінансовий ризик і мотивувати працівників. Такі управлінські рішення сприятимуть зростанню податкових зобов'язань та збільшенню надходжень до бюджету, що в свою чергу зміцнюватиме економічні важелі держави та забезпечуватиме соціальну складову для непрацездатного населення.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Проведені дослідження дають можливість дійти висновку:

1. Заробітна плата зазвичай встановлюється на рівні, кратному мінімальній заробітній платі, і що зміни мінімальної заробітної плати впливають на зміни заробітної плати за професійним розподілом.

2. Обліковий консерватизм може бути реалізованим через внутрішні регламенти компанії та забезпечувати підвищення результативності її діяльності шляхом дієвості мотиваційного механізму та підвищення таким чином продуктивності праці і зменшення фінансового ризику.
3. Бухгалтерський консерватизм виступає певним засобом який впроваджений в систему облікових стандартів та систему облікових принципів, які є регуляторами для підвищення рівня якості фінансової звітності з позиції здійснення фінансового аналізу та оцінки діяльності підприємства.
4. управлінські рішення сприятимуть зростанню податкових зобов'язань та збільшенню надходжень до бюджету, що в свою чергу зміцнюватиме економічні важелі держави та забезпечуватиме соціальну складову для непрацевдатного населення.
5. Дієві мотиваційні механізми працівників сприятимуть підвищенню фінансових результатів діяльності компаній та в свою чергу впливатимуть на збільшення надходжень до державного бюджету та органів соціального забезпечення.

Література

1. Barker R., Penman S.H. (2020). Moving the conceptual framework forward: accounting for uncertainty. Contemporary Accounting Research. Vol. 37, Iss. 1. pp. 322-357
2. Biddle, G. C., Ma, M. L. Z., & Song, F. M. (2011). Accounting conservatism and bankruptcy risk. Working paper, papers.ssrn.com
3. Chen, D. H., Fan, C. L., Shen, Y. J., & Liang, S. K. (2011). Occupation of funds influences wageincrease? An empirical analysis from the Chinese listing corporation. Working paper, Nanjing University].
4. Спад народжуваності і виїзд за кордон: як війна впливає на демографічну кризу в Україні? Евакуація. CITY. 2023.

URL:https://evacuation.city/articles/294406/scho-take-demografichna-kryza-v-ukraini-ta-yak-na-nei-vplinula-vijna

5. Shapiro, C., & Stiglitz, J. (1984). Equilibrium unemployment as a worker discipline device. *American Economic Review*, 74, 433–444
6. Дослідження ринку праці під час воєнного стану. Європейська бізнес асоціація. 2023. URL:https://eba.com.ua/doslidzhennya-rynku-pratsi-pid-chas-voyennogo-stanu/
7. Кодекс законів про працю України. Верховна Рада України від 10.12.1971. № 322-VIII. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text
8. Легенчук С.Ф. Теорія і методологія бухгалтерського обліку в умовах постіндустріальної економіки: монографія / С. Ф. Легенчук. Житомир: ЖДТУ, 2010. 652 с.
9. Макарович В.К. Консерватизм облікових стандартів в частині досліджень та розробок підприємств. *Науковий вісник ужгородського університету. Серія економіка*. Випуск 2(60). 2022. С. 138 - 146
- 10.Панасюк В.М. Вплив демографічного фактору на розвиток соціальної інфраструктури в Україні. *Ефективна економіка*. №10. 2016. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6025
- 11.Плахтій Т.Ф. Аналіз підходів до розуміння сутності якості облікової інформації. *Облік і фінанси*, № 4 (70) 2015. С. 38-45
- 12.Статеві-віковий розподіл населення 1989-2022 рр. 2023. URL: http://www.lv.ukrstat.gov.ua/dem/piramid/all_e.php
- 13.Україні загрожує демографічна криза: як скорочується чисельність населення. 2022. URL:https://www.slovoidilo.ua/2022/12/31/infografika/suspilstvo/ukrayini-zahrozhuje-demografichna-kryza-yak-skorochuyetsya-chyselnist-naselennya

References

1. Barker, R. and Penman, S.H. (2020), "Moving the conceptual framework forward: accounting for uncertainty", *Contemporary Accounting Research*, vol. 37, iss. 1, pp. 322-357.
2. Biddle, G.C. Ma, M.L.Z. and Song, F.M. (2011), "Accounting conservatism and bankruptcy risk", Working paper, available at: papers.ssrn.com (Accessed 10 Oct 2023).
3. Chen, D.H. Fan, C.L. Shen, Y.J. and Liang, S.K. (2011), "Occupation of funds influences wageincrease? An empirical analysis from the Chinese listing corporation", Working paper, Nanjing University.
4. Miniajlo, N. (2023), "Decline in the birth rate and migration abroad: how does the war affect the demographic crisis in Ukraine?", available at: <https://evacuation.city/articles/294406/scho-take-demografichna-kriza-v-ukraini-ta-yak-na-nei-vplinula-vijna> (Accessed 10 Oct 2023).
5. Shapiro, C. and Stiglitz, J. (1984), "Equilibrium unemployment as a worker discipline device", *American Economic Review*, vol. 74, pp. 433-444
6. EBA (2023), "Ukraine's labour market in wartime: research by the EBA", available at: <https://eba.com.ua/doslidzhennya-rynku-pratsi-pid-chas-voyennogo-stanu/> (Accessed 10 Oct 2023).
7. Verkhovna Rada of Ukraine (1971), "The Labor Code of Ukraine", available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (Accessed 10 Oct 2023).
8. Lehenchuk, S.F. (2010), *Teoriia i metodolohiia bukhhaltens'koho obliku v umovakh postindustrial'noi ekonomiky* [Theory and methodology of accounting in the conditions of the post-industrial economy], ZhDTU, Zhytomyr, Ukraine.
9. Makarovych, V.K. (2022), "Conservatism of accounting standards in part of research and development of enterprises", *Naukovyj visnyk uzhhorods'koho universytetu. Serii ekonomika*, vol. 2 (60), pp. 138-146
10. Panasiuk V.M. *Vplyv demohrafichnoho faktor na rozvytok sotsial'noi*

infrastruktury v Ukraini.. (2016), “The impact of the demographic factor on the development of social infrastructure in Ukraine”, Efektyvna ekonomika, vol. 4 10, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6025> (Accessed 10 Oct 2023).

11. Plakhtij, T.F. (2015), “Analysis of Approaches to Understanding of Essence of Accounting Information Quality”, Oblik i finansy, vol. 4 (70), pp. 38-45

12. State Statistics Service of Ukraine (2023), “Gender-age distribution of the population (1989-2022)”, available at: http://www.lv.ukrstat.gov.ua/dem/piramid/all_e.php (Accessed 10 Oct 2023).

13. slovoidilo.ua (2022), “Ukraine is threatened with a demographic crisis: how the population is shrinking”, available at: <https://www.slovoidilo.ua/2022/12/31/infografika/suspilstvo/ukrayini-zahrozhuye-demohrafichna-kryza-yak-skorochuyetsya-chyselnist-naselennya> (Accessed 10 Oct 2023).

Стаття надійшла до редакції 15.10.2023 р.